

PROMLUVA PAPEŽE JANA PAVLA II. K TRIBUNÁLU ŘÍMSKÉ ROTY*

1. Slavnostní zahájení nového soudního roku Tribunálu římské roty mi opakovaně dává vhodnou příležitost vyjádřit vám co nejsrdečněji svou vděčnost a povzbudit vás, drazí bratři, v činnosti, při níž působíte jako soudci nebo v jiných funkcích, které jsou spojeny s výkonem spravedlnosti, uskutečňované apoštolským tribunálem. Srdečně vás zdravím s přáním, abyste se spolu se mnou podíleli ve věcech soudní činnosti církevních tribunálů na pastýřské péči o celou církev, protože si dobře uvědomuji, s jakými těžkostmi se setkávají všichni, kdo se zasvěcují *ex professo* této službě Božímu lidu.

Vycházím z jasných slov pana děkana o roli soudce v církvi a zdá se mi vhodné prohloubit jedno téma, které bylo po II. vatikánském koncilu v centru legislativní činnosti, jurisprudence i církevního učení. Jedná se o *pastorační dimenzi kanonického práva, jinými slovy o církevní vztahy mezi pastorcí a právem*.

2. Pastorační duch, na nějž tak silně upozorňoval II. vatikánský koncil v kontextu eklesiologie společenství byl vyjádřen zejména v dogmatické konstituci *Lumen gentium*. Tento duch charakterizuje každý aspekt existence a činnosti církve. Tentýž koncil v dekretu o výchově ke kněžství jasně konstatuje, že je třeba v učení kanonického práva brát v úvahu tajemství církve v souladu s

dogmatickou konstitucí o církvi (srov. *Optatam totius*, 16). To platí *a fortiori* jak pro formulování práva, tak i pro jeho interpretaci a aplikaci. Pastorační charakter tohoto práva, to jest jeho funkce v rámci spásného poslání pastýřů církve i celého lidu Božího, nachází pevný základ v koncilní eklesiologii, podle níž jsou viditelné aspekty církve nerozlučně spjaty s aspekty neviditelnými, přičemž tvoří jedinou skutečnost po vzoru tajemství vtěleného Slova (srov. *Lumen Gentium*, 8). Dále koncil neopomněl vymezit ani mnohé praktické dopady onoho pastoračního charakteru kanonického práva, když stanovil, že v konkrétních situacích lze právo a kanonické instituce vždy adekvátně přizpůsobit v zájmu dobra duší (srov. např. dekret *Christus Dominus*).

Předpokladem pro pastorcí je spravedlnost

3. Při tomto pohledu je třeba se zastavit a zamyslet se nad jistou dvojnácností, snad pochopitelnou, což však neznamená že méně škodlivou, protože často podmiňuje pohled na pastorační charakter církevního práva. Její deformace spočívá v tom, že pastorační význam a úmysly jsou připisovány výhradně aspektům jako mírnost a lidskost, dávaných do přímé souvislosti s *aequitas canonica*, jinými slovy řečeno se má za to, že skutečnou pastorační hodnotu mají pouze výjimky ze

zákonů, případné obcházení církevních procesů nebo sankcí a odlehčení právních formalit. Zapomíná se tak na to, že v přesném smyslu slova spravedlnost a právo – následně i obecné normy, procesy, sankce a všechny ostatní typicky právní projevy vždy, když se jeví jako nezbytné – jsou církví navrhovány pro dobro duší, a proto vytváří již svou podstatou pastorační skutečnosti.

V roce 1967 bylo při prvním shromáždění synody biskupů schváleno (a následně vyhlášeno zákonodárcem) tzv. Deset zásad, které měly vést k revizi nového kodexu.¹ Ne náhodou začíná třetí zásada těmito tvrzeními: „Posvátný a organicky strukturovaný charakter církevního společenství poukazuje na to, že věčný život je vyvýšen nad právní charakter církve a všech jejích institucí, které se jím řídí. Stejně tak církevně právní předpisy, zákony i zásady, práva i povinnosti z ní vycházející musí směřovat k nadpřirozenému cíli.“² Můj ctihodný předchůdce Pavel VI. tento princip převzal ve svém rozsáhle propracovaném učení o významu a hodnotě práva v církvi a těmito slovy vyjádřil, jak jsou v mystickém Těle Kristově život a právo spojeny: „Bez právního předpisu církevní život není možný, protože, jak dobře víte, církev jakožto duchovní, ale viditelná společnost ustanovená Kristem, která je utvářena Slovem a svátostmi a jejímž cílem je přinášet lidem spásu, potřebuje toto posvátné právo, což dokazují i slova apoštola Pavla: ‚Jen ať se to všechno dělá slušně a podle řádu‘ (1 Kor 14,40).“³

4. *Právní a pastorační* dimenze jsou v církvi putující po této zemi neoddělitelně spojeny. Existují v plné harmonii především s ohledem na svůj *společný konečný cíl – spásu duší*. Ale je zde i něco navíc. Ve skutečnosti je církevně právní činnost pastorač-

ní již ze své podstaty. Zvláštním způsobem se podílí na poslání Krista-Pastýře, jež spočívá v tom, že realizuje vnitrocírkevní řád spravedlnosti, jež je záměrem samého Krista. Pastorační práce pak, byť dalece přesahuje výlučně právní aspekty, v sobě vždy obsahuje aspekt spravedlnosti. Nebylo by totiž možné vést duše do království nebeského bez tohoto minima lásky a uvážlivosti, kterou nacházíme v bdění nad pečlivým dodržováním zákonů a všeho práva v církvi.

Z toho vyplývá, že *jakákoli opozice mezi pastoračním a právním charakterem je zcela mylná*. Není pravda, že by se muselo právo stát méně právním, aby bylo více pastoračním. Musíme mít na paměti, že mnoha právním formulacím byla vždy vlastní velká elasticita, a to právě z příčin pastoračních. Současně je třeba respektovat požadavky spravedlnosti, jež mohou být mírněny výše uvedenou elasticitou, avšak nemohou být negovány. Opravdová spravedlnost oživovaná láskou a utvářená pravdou má v církvi vždy pastorační atribut. Nelze mluvit o praktickování autentické pastorační lásky, pokud nebereme předně ohled na pastorační spravedlnost.

Harmonie mezi spravedlností a milosrdenstvím

5. Je tedy třeba snažit se lépe pochopit harmonii mezi spravedlností a milosrdenstvím – tolik oblíbené téma v teologické i církevní tradici. V jedné rubrice Graciánova dekretu se píše: „Kdo soudí spravedlivě, slouží milosrdenství se spravedlností“ (*Iuste iudicans misericordiam cum iustitia servat*, D. 45, c.10). Sv. Tomáš Akvinský zakončil své vysvětlení o tom, že ačkoli je Boží milosrdenství nad spravedlností, nejedná proti ní, když

odpouští lidem hříchy, slovy: „Z toho je patrné, že milosrdenství spravedlnost neodstraňuje, ale je jakousi její plností" (*Ex quo patet quod misericordia non tollit iustitiam, sed est quaedam iustitiæ plenitudo, Summa Theologiæ, I q. 21 a.3 ad 2*).

S tímto přesvědčením usiluje církevní autorita o to, aby byla její činnost v souladu s principy spravedlnosti a milosrdenství, a to i tehdy, kdy se jedná o případy týkající se platnosti manželského pouta. Na jedné straně bere na vědomí velké obtíže, v nichž se nachází někteří lidé a rodiny, které prožívají situaci nešťastného manželského soužití, a uznává, že mají právo na mimořádnou pastýřskou péči. Na druhé straně však nezapomíná, že tyto rodiny mají také právo nebyt podvedeny rozhodnutím o neplatnosti, které by bylo v rozporu s existencí skutečného manželství. Ani láska, ani spravedlnost by nemohly takové nespravedlivé prohlášení o neplatnosti legitimně podepřít, protože se nemohou obejít bez požadavku na pravdu. Ani navzdory vážným těžkostem by nemohlo být platné manželství považováno za neplatné bez toho, že by přitom nebyla znásilněna pravda, a tak nenarušen jediný pevný základ, o nějž se může osobní, manželský i společenský život opírat. Také soudce se musí varovat nebezpečí špatně pochopeného soucitu, který by upadl do pouze zdánlivě pastoračního sentimentalismu. Cesty odchylující se od spravedlnosti a pravdy nakonec přispějí k tomu, že jsou lidé oddáleni od Boha, čímž je dosaženo přesně opačného výsledku, než o jaký jsme s dobrou vírou usilovali.

Chránit manželství, Boží dar

6. Naproti tomu chránit platné manželství znamená chránit nezrušitelný Boží dar, da-

ný manželům, jejich dětem, církvi i občanské společnosti. Jedině respektováním tohoto daru lze nalézt věčné štěstí a jeho předjímání v čase, udělené těm, kdo se s milostí Boží ztotožňují s Jeho vůlí, vždy laskavou, třebaže se někdy může zdát náročná. Musíme si proto připomenout, že Pán Ježíš se nezdráhal mluvit o „jhu" a vybízet nás k jeho nesení, ale zároveň nám dodal odvalu plným ujištěním o svém milosrdenství: „Vždyť mé jho netlačí a mé břemeno netíží" (Mt 11, 30).

Mimo jiné musíme věrně uplatňovat kánon 1676, který není čistě formálním uspořádáním hodnot, ale velmi důležitým projevem pastoračního zájmu o manžele v obtížích: „Než soudce přijme záležitost a vidí naději na dobrý výsledek, použije pastoračních prostředků, aby dle možnosti byli manželé přivedeni k případnému zplnění manželství a k obnově manželského společenství."

7. Součástí pastoračního charakteru církevního práva je také *církevní soud*. Slova Pavla VI., pronesená v této záležitosti před Římskou rotou při jeho posledním proslovu, jsou dnes aktuálnější více než kdy jindy: „Dobře víte, že církevní právo samo o sobě a následně i právo na soud, které je vzhledem k podnětům, jež jej vyvolávají, jeho součástí, vstupuje do plánu ekonomie spásy, *salus animarum*, tvořící nejvyšší právo církve." (*Supra*, s. 154)

Propůjčit tomuto nástroji spravedlnosti, jakým proces je, institucionální charakter znamená *vydobýt civilizační pokrok a větší respekt k lidské důstojnosti*, o niž se církev se prostřednictvím svého církevního procesu velmi významně zasloužila. Nijak tím nepopřela své poslání lásky a pokoje, pouze určila vhodný prostředek, jak dosáhnout pravdy, která je nezbytnou podmínkou pro spravedl-

nost, oživovanou láskou, a tedy i pro skutečný pokoj.

Křesťané mají na církevní soud právo (srov. kán. 221) a současně tento soud představuje *požadavek na obecné dobro církve*. Všichni hlavní účastníci soudu musí tedy dodržovat církevní normy pro soudní řízení jako projevy spravedlnosti, jež je nástrojem, který vede k *substanciální* spravedlnosti.

Minulý rok (28. 1. 1989) jsem měl možnost promluvit k vám o právu na obhajobu při církevním procesu, při čemž jsem zdůraznil jeho přímý vztah k základním požadavkům sporného řízení. Také ostatní specifické normy týkající se manželských případů jsou svým způsobem právně-pastoračně důležité. Obzvláště bych chtěl upozornit na normy ohledně kompetencí církevních tribunálů. Nový Kodex kanonického práva toto téma objasnil kánonem 1673, při čemž měl na zřeteli nedávné pozitivní i negativní zkušenosti; několika jasně stanovenými zárukami, které musí být vždy

pečlivě respektovány, určil kritéria přístupnosti ke kompetentním tribunálům, aby tak bylo sporného řízení pro dobro zúčastněných stran i dobro obecné. Zachovávat tyto záruky se tak stalo povinností vůči spravedlnosti a také vůči správně pochopenému pastoračnímu smyslu.

8. Zakončím tyto úvahy o několika málo aspektech tohoto tak rozsáhlého tématu, jakým jsou vztahy mezi pastorační a církevním právem, přáním, abyste – obracím se nyní nejen na vás, ale i na všechny duchovní v církvi – stále jasněji chápali a stále usilovněji uskutečňovali pastorační hodnotu církevního práva, a tím lépe sloužili duším. Svěřuji svůj úmysl přimlouvám Panny Marie, která je *Speculum iustitiae*, a uděluji vám zvláštní apoštolské požehnání, které je zárukou stálé Boží pomoci ve vaší tolik vysilující službě církvi.

Přeložila Lucie Hortová

Poznámky

* Překlad promluvy z 18. 1. 1990 u příležitosti zahájení nového soudního roku, dostupné online: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1990/documents/hf_jp-ii_spe_19900118_roman-rot_a_fr.html.

¹ Srov. *Principia quae Codicis iuris canonici recognitionem dirigant*, in: *Communicationes* 1, 1969, s. 79–80.

² Tamtéž.

³ Srov. *Allocutio Membris Pontificae Commissionis iuris canonici recognoscendo, plenarium coetum habentibus*, 27. 5. 1977, in: *Communicationes* 9, 1977, s. 81–82.